

İnsanlığın xilasını naminə irqi ayrı-seçkiliklə mübarizə

Azərbaycan əsrlər boyu mədəniyyətlərin qovuşduğu bir diyar olmuşdur. Əsrlər boyu müxtəlif xalqların, dinlərin nümayəndələri Azərbaycanda bir ailə kimi, sülh, amin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşamışlar. Bu müsbət meyillər bu gün də davam edir. Mən aminəm ki, bu meyillər gələcəkdə daha da gücləndiriləcək və Azərbaycan uğurla inkişafına davam edəcəkdir.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Mübaligəsiz demək olar ki, bu gün bəşəriyyəti ən çox düşündürən məsələlərdən biri insanlar, cəmiyyət, irq, dinlər və məzhəblərə münasibətlərdir. Çünki bəşəriyyətin gələcəyi müəyyən mənada tolerantlıq prinsiplərinin necə və hansı səviyyədə bərqərarından asılıdır. Dünyada yüzlərlə irq, din, təriqət, məzhəb, minlərlə xalq və etnik qruplar olsa da, onlar bir planetdə – Yer kürəsində yaşamağa məhkumdurlar. Deməli, dünyanın gələcəyi, müəyyən mənada, bu irqlər, dinlər və insanlar arasındakı münasibətlərin nizamlılığı ilə bağlıdır.

Tarixdə irqçilik, irqi ayrı-seçkilik, dini və milli zəmində zaman-zaman müharibələr, toqquşmalar baş vermişdir ki, nəticədə milyonlarla insan belə qarşılıqlı qurbanına çevrilmişdir. Bugünkü qloballaşan dünya isə belə məsələlərdə daha həssas olmağı tələb edir. Çünki müasir insan bütün dünyanı məhv edə biləcək güclü silaha – nüvə silahına malikdir. Bu səbəbdən ki, indi dünyanın tolerantlığa, multikulturalizmə daha böyük ehtiyacı vardır. Məlumdur ki, tolerantlıq ifadəsi latın sözü olub, hərfi mənada "dözümlülük, təmkinlilik, səbir", fəlsəfi termin kimi isə "digər dünya baxışına, həyat tərzinə, adət-ənənəsinə və bütünlükdə mədəniyyətlərə dözümlülük" kimi başa düşülür.

Hal-hazırda bəşər övladı irqçilik, irqi ayrı-seçkilik, dini və milli zəmində münaqişələrə və ayrımcılığa son vermək üçün müxtəlif işlər görür və nailiyyətlər əldə edir.

Zaman keçdikcə sürətlənən və insanları, xalqları bir-birinə yaxınlaşdırən qloballaşma millətlər arasında etiqad fərqliliyindən qaynaqlanan xüsusiyyətləri daha da dərinləşdirir. Hazırda bəşəriyyət dini ayrı-seçkiliyin güclənməsi, bəzən dini zəmində qarşılıqlı mübarizəyə birləşməyə və ya ayrılmağa kimi bir təhlükə ilə üz-üzədir. Buna görə də dini dözümlülük şəraitinin yaranması vacib və ləzizdir. İftixar

hissi ilə qeyd edilməlidir ki, bu gün dünyanın başlıca demokratik dəyərlərindən biri kimi təbliğ edilən tolerantlıq xalqımızın əsrlər boyu formalaşan və çoxları üçün örnək olan xüsusiyyətlərindədir.

Etnik hökmdarlıq nəticəsində irqi ayrı-seçkilik (diskriminasiya) əhalinin müəyyən qrupunun hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına və ya onlardan məhrum edilməsinə gətirib çıxarır. Diskriminasiyanın insanlığa sığmayan forması – hər hansı millətin və ya etnik qrupun nümayəndələrinin yararsız, dəyərsiz və ya düşmən kimi elan olunaraq məhv edilməsidir ki, bu da soyqırımı (genosid) və holokost adlanır. XX əsr milli zəmində etirazların coşması və bunun nəticəsində baş verən faciəvi hadisələrlə doludur. Nasist Almaniyası insanların bir qrupunun başqaları üzərində hakimiyyətə malik olması və xüsusi ali irqin – bütün dünyanı idarə etməklə ayrıca seçilmiş millətin mövcudluğu haqqında nasist ideya ilə silahlanaraq dünyaya ən dəhşətli soyqırımı nümunəsi göstərmişdir. Bu ideyanın həyata keçməsi ona gətirib çıxarmışdır ki, faşistlər yəhudiləri, qaraçıları tamamilə məhv etməyə (holokost), digər xalqları (məsələn, slavyanları) "əsl arilərə" tabe etməyə cəhd göstərmişlər.

XX əsrdə Azərbaycan xalqına qarşı ən dəhşətli soyqırımları ermənilər törətmişlər. Terrorçu erməni təşkilatı "Daşnaksütyun"un təşkilatçılığı və rəhbərliyi ilə 1905-1907, 1918-1920, 1937-1940, 1948-1953 və nəhayət, 1988-1994-cü illərdə azərbaycanlılara qarşı çoxsaylı təcavüzlər baş vermişdir. Məhz onların bu qanlı etnik təmizləmə siyasətinin nəticəsidir ki, indi Ermənistandan adlandırılan, əslində Azərbaycanın qərb torpaqları olan ərazilərdə bir nəfər də azərbaycanlı qalmamışdır.

Bəs BMT-ni irqi ayrı-seçkiliyin (diskriminasiyanın) ləğvi uğrunda Beynəlxalq Mübarizə Günü təsisinə nə vadar etmişdir? Cənubi Afrika Respublikasının hakim dairələri tərəfindən Afrikanın yerli əhalisi və Hindistandan köçürülmüşlərə qarşı dözülməz irqi diskriminasiya siyasəti bəşəriyyətin bəlası idi. 1960-cı il oktyabrın 26-da Cənubi Afrikanın Şarpevil şəhərində polis apartheid rejiminin afrikalı əhalinin məcburi pasportlaşdırılması haqqında qanununa qarşı keçirilən dinc etiraz nümayişinə divan tutdu. Nəticədə 69 nəfər öldü.

1966-cı il oktyabrın 26-da BMT Baş Məclisinin XXI sessiyası irqi diskriminasiyanın ləğvi uğrunda Beynəlxalq Mübarizə Günü təsis haqqında qərar qəbul etdi. BMT Baş Məclisi bununla beynəlxalq ictimaiyyəti irqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğvi uğrunda səyləri birləşdirməyə çağırırdı. 1979-cu ildə Baş Məclis rasizm və irqi diskriminasiyaya qarşı mübarizə aparacaq xalqlarla həmrəylik həftəsi keçirməyə çağırırdı. İndi Cənubi Afrika Respublikasında 21 mart İnsan Hüquqları Günü kimi qeyd olunur.

Tarix sübut edib ki, mənəvi gücü zəif cəmiyyətlərdə sosial-iqtisadi, elmi-texniki inkişaf daimi ola bilməz. Çünki inkişaf və tərəqqinin dayanıqlığı üçün cəmiyyət hərtərəfli – həm sosial-iqtisadi, həm də mədəni-mənəvi cəhətdən inkişaf etməlidir.

Etnik hökmdarlıq nəticəsində irqi ayrı-seçkilik əhalinin müəyyən qrupunun hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına və ya onlardan məhrum edilməsinə gətirib çıxarır. Diskriminasiyanın bir forması da apartheiddir. Apartheid yerli əhalinin bir-birlə əlaqəsini kəsmək məqsədilə onların müstəmləkəçilər tərəfindən insan həyatı üçün yararsız yerlərə köçürülməsidir. Bu cür sistem uzun müddət ABŞ-da hindulara, Cənubi Afrika Respublikasında (CAR) isə zencilərə qarşı hökm sürmüşdür.

Bunun əsasında isə rasizm (rasa irq deməkdir) – insan irqlərinin qeyri-bərabərliyi şəraitinə əsaslanan ideologiya və siyasət durur. Rasistlər (irqçilər) iddia edirlər ki, "tam dəyərli" və "natamam dəyərli" irqlər vardır. Onlar bununla öz ölkələri daxilində diskriminasiyaya və başqa ölkələrə münasibətdə işğalçı müstəmləkə siyasətinə haqq

qazandırmaya çalışırlar.

İrqçilik daha çox öz etnik xüsusiyyətlərini təkrar etməyi qəbul etmək, fərqlilik qorxusu (zenofobiya), irqlər arasında birləşmələrə və münasibətlərə qarşı olmaq və millətçilik kimi anlayışları da özündə ehtiva edə bilər. İrqçilik sosial baxımdan ayrı-seçkiliyin səbəbidir, irqlər arasında fərq qoymaqla soyqırımına qədər gedib çıxan şiddətə haqq qazandırır.

İrqçilik ümumi olaraq, öz qanını daşıyan, eyni dildə danışan və eyni soy-kökədən gələnin başqa soylardan gələnləri alçaqlatması, onlara yuxarıdan aşağı baxmasıdır.

Bu gün böyük inamla deyə bilərik ki, Azərbaycanda belə hallar heç zaman olmayıb. Ancaq ermənilər Azərbaycan xalqına qarşı zaman-zaman dəhşətli soyqırımları törədiblər. Multietnik dövlət olmaqla yanaşı, Azərbaycan tarixən çoxkonfessiyalıdır. Təxminən 2500 il bundan əvvəl Dağ yəhudilərinin İsraildən ölkəmizə gələrək, burada məskunlaşdıqları da tarixi faktlardır. Ölkəmizin ərazisi Zərdüştlüyün meydana gəldiyi yerlərdən biri hesab olunur. Elə bu səbəbdən də hələ erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda xristianlıq yayılmağa başlayıb. Məlum olduğu kimi, 313-cü ildə Qafqaz Albaniyasında xristianlıq dövlət dini kimi qəbul edilib. O da məlumdur ki, Azərbaycan ərazisi həm də İslamın ilk yayıldığı yerlərdən biridir. Bütün bunlara baxmayaraq, ölkəmizin ərazisində müxtəlif dinlərin nümayəndələri, o cümlədən də ermənilər (1988-ci ilə qədər) bir yerdə dinc şəraitdə ömür sürüblər. On minlərlə erməni bu gün də Azərbaycanda heç bir təhdid və təzyiqlə üzləşmədən yaşayır.

Azərbaycan dövləti hər zaman ölkənin multietnik və çoxkonfessiyalılığını qorumağa çalışıb və heç vaxt etnik və dini azlıqların nümayəndələrini assimilyasiya etmə

məqsədi güdməyib. Əksinə, Azərbaycan dövləti tarixin bütün dövrlərində onların hüquqlarının qorunması istiqamətində mühüm addımlar atıb. Məsələn, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin İstiqlal Bəyannaməsində etnik, dini, gender mənsubiyyətindən, sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq, bütün ölkə vətəndaşlarının siyasi hüquqlarının qorunmasının vacibliyi xüsusi vurğulanır. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin bu maddəyə əməl etməsinin bariz nümunəsi kimi hökumətin tərkibində nazir kimi, parlamentin tərkibində deputat kimi müxtəlif xalqların nümayəndələrinin olmasını göstərmək olar. Bundan başqa, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin "Etnik azlıqların ana dilində təhsil almaq hüquqları" haqqında qanununda etnik azlıqlara ana dilində təhsil almaq hüququ verilib və bu ənənə bu gün də davam edir.

1991-ci ildə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpası, xüsusilə də

- Dövlət irqindən, milliyyətdən, dinindən, dilindən, cinsindən, məşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalardan, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, milli, dini, dil, cinsi, məşəyi, əqiddə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

25-ci maddənin III bəndinin son cümləsi:

- İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, milli, dini, dil, cinsi, məşəyi, əqiddə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

26-cı maddənin I bəndində yazılıb:

- Hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır.

Bütün bunlar deməyə əsas verir ki, Azərbaycanda heç zaman diskriminasiya, irqi ayrı-seçkilik, rasizm halları mövcud olmayıb. Bu gün ölkəmizdə mövcud tolerantlığı və multikulturalizmi şərtləndirən əsas amillər də bunlardır. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, hər şey ilk növbədə dövlətin və xalqın həmin dəyərlərə münasibətindən asılıdır. Azərbaycanda bu dəyərlərin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi üçün hər bir şərait yaradılıb.

Qərbi Avropa ölkələrində və ABŞ-da dini, irqi ayrı-seçkilik, insan hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması halları baş alıb gedir.

Dövlətimizin irqi ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizəyə sadiqliyini göstərən əlamətlərdən biri də irqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğvi haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının BŞ Assambleyası tərəfindən 21 dekabr 1965-ci ildə qəbul olunan Beynəlxalq Konvensiyaya qoşulmasıdır. Azərbaycan 1996-cı il mayın 31-də qəbul etdiyi qanunla bu Konvensiyaya qoşulub.

Əsas məqsəd BMT-yə üzv dövlətlərdə insanlara irqinə, cinsinə, dilinə, dininə görə fərq qoyulmadan insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara hamılıqla hörmət edilməsinin və onlara riayət olunmasının təşviqidir. Beynəlxalq sənədə qoşulan dövlətlər bu problemə qarşı həm birgə və həm də

müstəqil fəaliyyət göstərməyi öhdələrinə götürüblər.

Konvensiya BMT tərəfindən qəbul olunan İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməyə istinad edir. Bəyannamədə qeyd edilir ki, bütün insanlar layəqətə və hüquqca bərabər və azaddırlar. İnsana irqinə, dərisinin rənginə, yaxud milli məşəyinə görə fərq qoyulmamalıdır.

Hökumət Beynəlxalq Konvensiyaya dair daim birgə dövrü məruzələrini edir. Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatına əsasən, sonuncu dəfə 9-cu birgə məruzə təqdim olunub. Məruzədə qeyd edilir ki, Azərbaycan dövləti özünün daxili siyasətində respublika ərazisində məskunlaşan və Azərbaycan etnoqenezisinin formalaşmasında müəyyən rol oynayan milli azlıqların azərbaycanlılarla yanaşı yaşamasını və onlarla bərabər bütün hüquqlara malik olmalarını qanunla həyata keçirir. Əsrlər boyu müxtəlif milli azlıqlar azərbaycanlılarla birlikdə sülh və əmin-amanlıqda yaşayıb.

Amma Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ərazisinin və yeddi ətraf rayonun Ermənistan tərəfindən işğalının davam etdirilməsi hazırkı Konvensiyanın tam və səmərəli implementasiyası üçün ən böyük maneə kimi qalmaqdadır. Bu xüsusda BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən qəbul olunan dörd qətnamə (822, 853, 874 və 884) hələ də həyata keçirilməyib. Qətnamələr Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bir daha təsdiqləyir, işğal olunan ərazilərdən işğalçı qüvvələrin çıxarılmasını tələb edir.

Ermənistanın işğalçılıq siyasəti nəticəsində Azərbaycanda bir milyondan çox qaçqın və məcburi köçkün yaşamaqdadır ki, bu da həmin insanların əsas hüquq və azadlıqlarının təminatı üçün çətinliklər yaradır. Ölkəmizdə bu qrup insanların sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün mütəmadi tədbirlər görülür.

“ 2011-ci ildə qəbul edilən “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı”nda da irqi ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə tədbirləri nəzərdə tutulub. Milli Fəaliyyət Proqramında normativ-hüquqi bazanın, dövlət orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, əhalinin müxtəlif qruplarının hüquqlarının müdafiəsi və digər istiqamətlər üzrə tədbirlər müəyyənləşdirilib. Belə ki, “İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması haqqında” Konvensiyada öz əksini tapan hüquqların milli qanunvericilikdə daha səmərəli şəkildə qorunması ilə bağlı Milli Fəaliyyət Proqramında ayrıca bəndlər salınıb.

Ümumilikdə Milli Fəaliyyət Proqramında əhalinin müxtəlif qruplarının hüquqlarının müdafiəsi, müxtəlif dövlət orqanlarının insan hüquqlarının mühafizəsi yönündə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, insan hüquqları sahəsində tədris, elmi-analitik və maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq və Milli Fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsinin əlaqələndirilməsi, monitorinq və qiymətləndirilməsi fəisilləri altında müxtəlif müddəələr öz əksini tapıb.

Dövrü məruzədə qeyd olunur ki, “İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması haqqında” Beynəlxalq Konvensiyaya əsasən, Azərbaycan Hökuməti irqinə, dərisinin rənginə, məşəyinə, milli və etnik mənsubiyyətinə görə heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermədən bütün insanların siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və ictimai həyatın digər sahələrində insan hüquqları və əsas azadlıqlarının bərabər əsaslarda təminat olunması üçün müvafiq dövlət siyasətini həyata keçirir.

Azərbaycan bütün səmavi dinlərin ardıcılıqlarının bir araya gəldiyi, qovuşduğu nadir məkanlardan biridir. Dünyada ilk dəfə Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev bu addımı atmış, 1999-cu il noyabrın 16-da beynəlxalq tolerantlıq günü münasibətilə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dini konfessiyaların başçıları ilə görüş keçirmişdir. Ulu öndər həmin çıxışında hər bir dinə, irqə aid olan insanların diqqətinə Tanrının bir olduğunu və hamımızın insan olaraq bərabər

üçün, sülh üçün yaradıldığımızı bir daha çatdırmış, millətləri müharibələrdən, qan tökməkdən, körpələri gözü yaşlı qoymağdan çəkinməyə çağırılmışdır. Ulu öndər xüsusilə vurğulamışdır ki, ziddiyyətlərin bitib-tükənmədiyi, qarşıdurmaların artdığı narahət dünyamızda insanlığın xilasına naminə qüvvələrin birləşməsi Böyük Yaradanın bizdən tələbidir. Azərbaycanda tolerantlığın, milli və irqi dözümlülüyün ən ali səviyyədə olduğunu artıq nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar, siyasətçilər və diplomatlar da etiraf edirlər.

Doğrudan da, bu gün dini-irqi ayrı-seçkiliyin gücləndiyi, bəzən dini, irqi qarşıdurmaya bilərəkdən revac verdiyi bir zamanda yaşayırıq. Neçə illərdir qonşuluğumuzda yaşayan ermənilərin törətdikləri vahşiliklər, başqa dinə və milli mənsubiyyətinə aid Azərbaycan xalqına qarşı göstərdikləri dözümsüzlük buna misaldır. Xalqımızın tolerantlıq keyfiyyətlərindən sui-istifadə edən, dövlət siyasətində etnik təmizləmə və işğalçılıq xəttini yeridən Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzkar siyasəti hələ də davam edir. Sonradan ermənilərə peşqat edilmiş Qərbi Azərbaycan torpaqlarında yüz minlərlə soydaşımız yaşadığı halda indi bir nəfər də olsun azərbaycanlı qalmayıb. Bu faciə Dağlıq Qarabağ bölgəsində və ətraf rayonlarda yaşayan azərbaycanlıların da başına gətirilmişdir. Özü də burada təcavüz olunan təkcə insanlar deyil, tarixi-dini abidələrimiz, inanc yerlərimiz, məscid və minarələrimiz darmadağın edilib. Bir neçə il əvvəl Azərbaycandakı dini konfessiyaların nümayəndələri Ermənistanın təcavüzkarlıq və etnik təmizləmə siyasətindən əl çəkməsi, işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarının qeyd-şərtsiz boşaldılması ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi dörd qətnamənin yerinə yetirilməsi, qaçqın və məcburi köçkün həyatı yaşamağa məcbur olmuş bir milyondan çox Azərbaycan vətəndaşının öz yurd-yuvasına qayıtması tələbi ilə beynəlxalq təşkilatlara və dünya ictimaiyyətinə müraciət ediblər.

Müasir dünyamızda baş verən müxtəlif səbəbli münaqişələr fonunda dünya insanını öz yaşadığı cəmiyyəti qorumağa istiqamətlənmiş çağırışların olmasına hər zaman ehtiyac duyulur. Bu məqsədlə beynəlxalq təşkilatların, ayrı-ayrı ölkələrin təşəbbüsləri ilə davamlı olaraq beynəlxalq konfranslar, forumlar, toplantılar təşkil olunur. Bu tipli tədbirlər sülh və sabitliyə tam təminat verməkdə, ən azından təcrübənin paylaşılması, mümkün problemlərin həlləsinə kömək göstərilməsi baxımından vacibdir.

Zaman keçir və çox şey dəyişir. Amma dəyişməyən bir həqiqət var: tolerantlıq Azərbaycan xalqının xarakterik keyfiyyəti, Azərbaycan cəmiyyətinin nəliyyəti, dözümsüzlük burulğanında müvazinətini itirmiş dünyanın məqsədidir. ♦

Aynurə Əliyeva

ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı ölkədəki tarixi tolerantlıq ənənələrinin qorunması və inkişafı üçün real şərait yaratdı. Ümummilli lider Heydər Əliyev multikulturalizm siyasətinin əsasını qoydu. O, Azərbaycanın gələcək uğurlu inkişafı üçün dəqiq ideoloji hədəf seçdi və uzaqgörən, müdrik siyasəti ilə əsrlər boyu formalaşan Azərbaycan çoxmədəniyyətli ənənəsini inkişaf etdirərək onu keyfiyyətə yeni mərhələyə qaldırdı. Bu mərhələ siyasi mərhələ idi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul olunan Konstitusiyada multikulturalizm siyasətinin əsas müddəaları aydın şəkildə göstərilib. Dövlətimizin multikulturalizm və tolerantlıq ənənələrinə sadiqliyi digər hüquqi-normativ sənədlərdə də öz əksini tapıb.

Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin III bəndində deyilir: